

“SON ASIR TÜRK EDEBİYATI TARİHİ, MODERN TÜRK EDEBİYATININ ANA ÇİZGİLERİ, TÜRK EDEBİYATI, TÜRK EDEBİYATI TARİHİ” ADLI ESERLERİN EDEBİ TÜRLERİ ELE ALIŞLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

THE EXAMINATION OF THE WORKS “THE HISTORY OF THE LAST CENTURY OF TURKISH LITERATURE, THE BASELINES OF THE MODERN TURKISH LITERATURE, TURKISH LITERATURE, THE HISTORY OF TURKISH LITERATURE” IN TERMS OF DEALING WITH THE LITERARY GENRENS.

Sait SAYAR¹

ÖZET

Edebiyat tarihi vesikalara ve kronolojiye dayalı olması nedeniyle tarih bilimiyle ortak özelliktedir. Edebiyat tarihinin vesikaları metinlerdir. Metinler, başta onu üretenler olmak üzere üretildikleri zaman, mekân, devir, üretildikleri devirlerin sosyal hareketlerinin yanında edebi türlere bağlı olarak meydana getirilirler. Bir edebiyat tarihi, temel malzemesi olan metinleri ele alırken onu vücuda getiren tüm koşulları dikkate almak durumundadır. Edebiyat tarihi yazarı eserini yazmada metinleri meydana getiren koşulların birini ya da bir kaçını dikkate alabilir. Edebiyat tarihi yazmada en çok esas alınan ölçütlerden biri de edebi türlerdir. Bir edebiyat tarihi yazarının, hangi türleri ele aldığı, ele aldığı türlerin eserin tasnif anlayışında nasıl bir konumda olduğu, türlerin sistematik olarak ele alınıp alınmadığı ve türlerin önemine göre bir sıralamanın yapılıp yapılmadığı gibi konular yazılan edebiyat tarihini incelemede kullanılacak ölçütler arasındadır. “Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi”, “Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri”, “Türk Edebiyatı”, “Türk Edebiyatı Tarihi” adlı eserlerde türleri ele alışları bakımından benzerlikler olmakla birlikte birbirinden farklı yöntemler kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tarih, edebiyat tarihi, edebi tür

ABSTRACT

Literature history shares some common points with history science depending on historical documentaries and chronology. The documentaries of literature history are texts. Texts come into existence through primarily their authors, literary genres, the periods, place, era when they are written, the social movements of the periods. A literature history has to take into account all the conditions forming texts while dealing with texts. A literature history author can consider one or some conditions writing his/her work.

One of the most common criteria to write literature history is literary genres. Some criteria to examine literature history include the sort of literary genres considered by a literature history author, the positions of the literary genres in the categorization of his/her work, the systematical categorization of the literary genres in the work, arrangement of literary genres based on their importance. The works “The History of the Last Century of The Turkish Literature”, “The Baselines of The Modern Turkish Literature”, “Turkish Literature” and “The History of Turkish Literature” have some similarities to deal with literary genres, but use different methods from each other.

Keywords: History, Literature History, Literary Genre

¹.Sait SAYAR, Halkbilimci, saitsayar58@hotmail.com

GİRİŞ:

Edebiyat tarihi her şeyden önce bir tarihtir. Tarihine iki temel özelliğinden birincisi “*kronolojiye bağlı kalmasıdır.*” (Okay 2005: 209). Edebiyat tarihi de kronolojiye bağlı kalır. Bir edebiyat tarihi hangi metotla yazılırsa yazılsın, tasnif sisteminde hangi öge ön plana çıkarılırsa çıkarılsın, kronolojiye bağlı olarak vücut bulacaktır. Tarih biliminin ikinci özelliği ise “*vesikalara ulaşmak mecburiyetinde*” (Akün 1990: 18) olmasıdır. Tarihe ait bu özellik edebiyat tarihi için de söz konusudur. Edebiyat tarihinin vesikaları da şüphesiz metinlerdir. Edebiyat tarihinin vesikası olan metinleri bağımsız yapılar olarak ele alamayız. Her şeyden önce “*edebiyatı şahsiyetler şekillendirir.*” (Enginün 2003: 13). Bu nedenle metinler, öncelikli olarak onları üretenlere bağlıdır. Dahası, insanı kuşatan sosyal, siyasi, ekonomik, coğrafi, psikolojik vb. koşulların da metinlerin oluşmasında söz sahibi oldukları söylenebilir. Edebiyat tarihinde inceleme metotları da bu koşullar dikkate alınarak geliştirilmiştir. Ne var ki eserin durumu bu koşullara bağlı olarak açıklanırken “*çok defa eser gözden uzak tutulmuş, eserin kendisinden çok bunlar önem ve ağırlık kazanmıştır.*” (Akün 1990: 13). Unutulmaması gereken, “*nesil, edebi zümre ve hareket, zaman, muhit ve ırk, edebi tür ve sanatların kendisi, beraberce mevcut olan şeylerdir.*” (Tanpınar 2001: x). Bu birlikteliği oluşturanlardan sadece biri ya da bir kaç dikkate alınarak oluşturulacak bir edebiyat tarihi, başarılı olamayacaktır. Bununla birlikte “*edebiyat tarihimizin metot meselesinin henüz çözüme kavuştuğunu*” (Sağlam 2006: 21) da söyleyemeyiz. Bu eleştirilere rağmen başta Fuat Köprülü’nün “*Türk Edebiyatı Tarihi*” adlı eseri olmak üzere her biri edebiyat tarihimiz bakımından birer kilometre taşı olabilecek çapta eserler yazılmıştır.

Bu çalışmada edebiyat tarihimizde mühim birer yer tutan dört eser incelenecektir. Bunlar, Mustafa Nihat Özön’ün Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1941), Kenan Akyüz’ün Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1995), Ahmet Kabaklı’nın Türk Edebiyatı (1994) ve Kültür Bakanlığı Türk Edebiyatı Tarihi (2006) adlı eserlerdir.

Edebiyat tarihi incelemeleri bağlamında “*bir edebiyat tarihi, en başta aldıkları ve dışarıda bıraktıklarıyla karakteristiğini bulur*” (Ünal 2008: 62). Bu çalışmada incelemenin evrenini oluşturan dört edebiyat tarihine edebi türleri ele alışları bakımından yaklaşılabacak ve bu bağlamda kimi değerlendirmeler yapılacaktır.

“*Edebiyat ürünlerini yapısal özelliklerine, benzeşen ve benzeşmeyen yönlerine göre kümelendirme, adlandırma çalışmaları Aristo’dan bu yana süregelir.*” (Özdemir 1994: 44). Çalışmamızda edebi türlerin adlandırılması bakımından çalışmamızın evrenini oluşturan eserlerdeki adlandırmalar dikkate alınarak yazarların hangi türleri ele aldığı, ele aldığı türlerin eserin tasnif anlayışında hangi konumda olduğu, türlerin sistematik olarak ele alınıp alınmadığı ve türlerin önemlerine göre bir sıralamanın yapılıp yapılmadığı gibi konular incelenip değerlendirilecektir.

Eserler, edebiyat tarihçiliğimizdeki gelişimi de takip edebilmek amacıyla yazılış sıralarına göre ele alınacaktır. Genel olarak her eser kendi içinde değerlendirilerek karşılaştırmalı bir çalışma yapılmayacaktır. Makalenin sonuç bölümünde konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak incelenen dört edebiyat tarihi hakkında kimi karşılaştırmalar yapılacaktır.

1. SON ASIR TÜRK EDEBİYATI TARİHİ²:

Edebiyat tarihçiliğimizde önemli bir yeri olan eserlerden birisi de “*Son Asır Türk Edebiyatı Tarihidir.*” Bu eseri “*Mustafa Nihat Özön, 1930 yılında basılan Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eseri esas alarak 1941’de Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi adıyla yayınlar. Eserin, ‘Başlangıç’ kısmında Köprülü’nün medeniyet tarihini esas alan üçlü tasnifi tekrarlandıktan sonra on kısma ayrılan eserde edebiyat ve yakın alanlardaki türlerin gelişimi ele alınmıştır.*” (Polat 2002: 7) Orhan Okay’ın ifadesiyle “*Özön, edebi türlerin gelişmesini esas alarak edebiyat tarihçiliğine bir yenilik getirmiştir.*” (Okay 2006: 18).

². Özön, Mustafa Nihat (1941), Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Maarif Matbaası, İstanbul

Eserde ele alınan türler şöyle sıralanmıştır: Nazım (s. 17- 126), tiyatro (s.127-129), Roman (s.196-295), tarih (s. 296-322), coğrafya ve seyahat (s. 323-345), edebiyat tarihi ve tenkit (s. 346-369), mektup ve hatırat (s. 370- 389), felsefe (s. 390- 399). Hitabet ve gazetecilik (s. 440-441) ve dil meselesi (s. 442-453).

Mustafa Nihat Özön, “*her kısmın başında, bahsedilen edebi türün zamanımıza kadar olan seyrini ana hatlarıyla göstermiş ve ondan sonra tafsilata ve şahsiyetlere*” (Özön 1941: x) geçmiştir.

Yazarın, “*Birinci Kısım*” adı altında ele aldığı ilk tür “*nazım*”dır. (s. 17-126). Nazım, açıkça bir devir adından söz edilmemiş de olsa farklı devirler içinde ele alınır. Önce nazmımızdaki ilk yenileşme hareketlerini ele alan yazar, şahsiyetler ve eserlerinden örneklere yer verir. Özön, türü geçirdiği değişimler bakımından ele alırken eski nazım geleneğini sürdürenleri de ihmal etmez. Ayrıca ele aldığı dönem içinde ad yapmış şahsiyetlere yer vermesinin yanında fazla etkili olamamış şahsiyetlere yer vermesi dikkat çekicidir. Bu yaklaşım yazarın, edebiyat tarihini bir “*şaheserler tarihi*” olarak algılamadığının da bir göstergesidir. Edebiyat tarihlerimizin çoğu “*şaheserler*” diyebileceğimiz, devirlerinin önemli eserleri üzerine kuruludur. Bizdeki edebiyat tarihçiliğini etkileyen G. Lanson da edebi türlerin “*büyük yazar ve şahsiyetlerin adları etrafında*” (Lanson 1937: 11) ele alınması gerektiğini söyler. Bu görüşün tesiriyle Fuat Köprülü de “*Bizim tetkik merkezimizi şaheserler oluşturacak.*” (Köprülü 2004: 45). İfadesini kullanır. Ancak geldiğimiz noktada artık edebiyat tarihi bir “*şaheserler*” tarihi olarak görülmez. “*Edebi eserlerden bazıları zayıf, sıradan eserler olabilir. Edebiyat tarihçisi çalışmasında bu eserlere de yer vermelidir.*” (Kaplan 2008: 56). Mustafa Nihat’ın yaptığı da budur. O, türleri ele alırken sadece o türün öncüleri ve önemli şahsiyetleriyle sınırlı kalmaz. Dönemlerinde çok etkili olamamış diğer ürünlere de yer verir.

Yazar, nazım türünü şu bağlamlarda ele alır: “İlk nazım yenilikleri”, “Yeniliğin diğer şairleri”, “Eskiliğin devamı”, “Edebiyat-ı Cedide”, “Milli edebiyat mücadelesi ve bugünkü nazım”(Özön: 17-126).

Kitabın ikinci bölümünde tiyatro türü ele alınır. Özön, geçmiş dönemlerde edebiyatımızda bulunan ortaoyunu ve karagöz gibi oyun çeşitlerini hatırlatmakla birlikte modern tiyatromuzla bunlar arasında herhangi bir münasebat olmadığını ifade eder. Bu yönüyle tiyatro, Tanzimat’tan sonra edebiyatımıza giren ve esaslarını tamamıyla Batı’dan alan bir türdür (s. 127). Bu nedenle tiyatro türü yeniliğin en mühim göstergelerinden sayılmıştır.

Mustafa Nihat, tiyatroyu *tiyatro* ve *manzum tiyatro* olarak ikiye ayırır; ancak daha çok *tiyatro* üzerinde durur. Devirlere göre türün gelişimini ele alırken yazarlar ve eserlerinden örneklere de yer verir.

Özön’ün tiyatro türünü ele alışında dikkat çeken bir husus da türün gelişimini anlatırken devirlerin siyasi şartlarını ön plana çıkarmamış olmasıdır.

Üçüncü bölümde ele alınan tür *romandır*. Türün ele alınışında hem eserin yazıldığı dönemin hem de türün ele alındığı dönemin bir genel kabulüyle karşılaşırız. Esasta roman türü ele alınırken hikâye adlandırmasının romanla aynı anlamı karşılayacak biçimde kullanılmıştır. Bu yazarın bilinçli bir kullanımıdır. Mustafa Nihat, başlıklarında “*roman*” ifadesini kullanırken alt başlıklarında “*devrin son hikâyecileri*” adlandırmasını kullanarak (s. 197- 221) hikâye ve roman kavramını eş anlamlı bir şekilde kullandığını göstermiş olur. Yazarın bu iki kavramı eş anlamlı olarak kullandığının bir diğer göstergesi de “*Taaşşuk-i Talat ve Fitnat*” adlı eseri ele alırken esere önce “*hikâye*” adlandırmasını kullanırken daha sonra “*roman*” (s. 221) demesidir.

Yazarın roman türünü ele alışında dikkat çeken diğer bir özellikse türü, mahiyetine göre alt türlere ayırma temayülüdür. Özön, “*Taaşşuk-i Talat ve Fitnat*” adlı eseri ele alırken onun “daha ziyade bir macera romanı olduğunu” (s. 221) ifade eder.

Roman türü eserde bir de “*Tercümeler*” başlığı altında (s. 224) ele alınır. Bu ayırım yazarın türü, “*te lif*” ve “*tercüme*” olarak iki kategoride ele alındığını gösterir.

Roman türü de önceki türlerin ele alındığı gibi ayrı devirlerde gösterdiği gelişim ve değişimler bakımından incelenir. Bu türde eser veren önemli önemsiz yazarlar ve bu yazarların eserlerinden örnekler ele alınır.

Mustafa Nihat Özön, bugün dili kullanıyor olması ve insan üretimine dayanıyor olmanın ötesinde edebiyatla münasebet kuramadığımız bazı türleri de eserinde incelemiştir. Bunlardan birisi kitabın dördüncü bölümünde “*tarih*” adıyla (s. 296-322) ele alınan türdür. Eserde bu türün ele alınmasındaki temel sebep, bu alanda yazılan eserlerin dilinin nesir olması ve bu eserlerin tarihi gelişiminin ele alınmasıyla nesir dilindeki gelişim ve değişimlerin takip edilebilmesi imkânı sağlıyor olmasıdır. Tarih alanında yazılan eski eserlerden yeni eserlere doğru bir sıralamanın yapılıyor olması da meseleye açıklık getirir.

Kitabın beşinci bölümünde “*Coğrafya ve Seyahat*” adıyla (s.323-345) iki tür işlenir. Mustafa Nihat’ın “*Coğrafya*” adı altında ele aldığı eserler edebiyat alanının dışında; ancak nesir dilini kullanması itibariyle ele alınan eserlerdir. Seyahat türüyse bugün “*gezi yazısı*” (Aktaş, vd. 2001: 179) diye adlandırdığımız türdür. Yazar, bu türün tarihi gelişimini ele aldıktan sonra bu türde verilmiş önemli eserlerden örnekler verir.

Altıncı bölümde “*Edebiyat Tarihi Ve Tenkit*” adıyla (Özön: 346-369) iki ayrı tür işlenir. Yazar, edebiyat tarihi çalışmalarına daha az yer vermiştir. Tezkirecilik geleneğinden başlayarak modern edebiyat tarihçiliğimiz hakkında da bilgilerin yer aldığı bu bölümde alanın önemli eserleri de tanıtılır.

Bu bölümde işlenen esas edebi tür tenkittir. Tenkit, hem toplumsal hayatımızdaki değişimler hem de edebiyatımızdaki değişimlerden beslenen bir tür olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bizde “*tenkidin ilk ortaya çıktığı alan dil*” (Özön: 352) olmuştur. Kabul edilmelidir ki toplum, siyasal ve sosyal yapısını değiştiren yenilikleri birden bire kabul etmez. Bir toplum, değerleri ne olursa

olsun onları yenileriyle değiştirme konusunda da pek istekli olmaz. Bu nedenle değişim dönemleri çeşitli münakaşalara da zemin teşkil eder. Bu münakaşa ortamları da tenkit türünü besleyen hareketlerin gelişmesini sağlamıştır.

Kitabın yedinci bölümünde bir biriyle alakalı iki tür daha işlenir. Bunlar, “*Mektup ve Hatırat*” (s.370-389) türleridir. Özön, hatırat türünün “*edebiyatımızda yeni bir tür*” (s. 371) olduğunu söyler. Ayrıca bu iki türü “*sanatkârların özel hayatlarına ait sırların ele alınması bakımından birer sanat eseri*” (s. 370) sayar. Bu bölümde de türlerin gelişimi işlendikten sonra yazarlar ve eserlerinden örnekler ele alınır.

Edebi türler bakımından kitabın en dikkat çeken bölümlerinden birisi de sekizinci bölümdür. Yazar bu bölümde “*Felsefe*” (S. 390-399) başlığı altında bu alanda yazılmış eserleri ele alır. Bugün bu alan ayrı bir bilim dalıdır. Ancak yenileşmenin bir göstergesi olması ve nesir dilindeki gelişme ve değişme süreçlerini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Dokuzuncu bölüm “*Hitabet ve Gazetecilik*” (s. 400-441) türlerine ayrılmıştır. Yazarın bu iki türün gelişimini düşünce özgürlüğüyle bağdaştırması (s. 400) dikkat çekicidir. Bu bakımdan edebiyatımızda olduğu kadar siyasi ve sosyal hayatımızda yaşanan değişimlerin izleri bu iki türe bakılarak daha iyi anlaşılabilir.

Yazar, bu bölümde önce hitabeti ele alır ve bu türün alt türlerini tarif eder. Buna göre hitabet, “*siyasi, adli, dini ve akademik hitabet*” (s. 400) olmak üzere dört gruba ayrılır. Yazar, hitabetin bu dört türünden de ayrı ayrı söz ederek örnekler sunar.

Hitabetten sonra gazetecilik de ayrı bir tür olarak işlenir. Bizdeki ilk gazete “*Takvim-i Vekayi*” adıyla 1831 yılında çıkarılmaya başlanan resmi bir gazetedir. Bu tarihe bakarak türün edebiyatımız için oldukça yeni bir tür olduğunu söyleyebiliriz. Gazete işlevleri bakımından hem fikir hayatımızı besleyen bir kaynak hem de edebi türleri besleyen, geliştiren ve yayan bir vasıta olmuştur. Fakat Özön, bu türü daha çok nesir dilindeki gelişmeleri örneklendirmesi

bakımından ele alır. Özön'e göre "gazetenin son asır fikir hayatında çok önemli bir yeri olmakla birlikte gazetenin esas etkisi dil alanında" (s. 417) olmuştur.

Yazar, gazete türünün gelişmesini ele aldıktan sonra günümüzde gazetelerde "fıkra" gibi türlerde yazıların yer aldığından (s. 432) da bahseder.

Mustafa Nihat Özön, baştan beri edebi türlerin gelişimini ele alırken bu değişimi en çok dil merkezli olarak işlemiştir. Bunun yanında eserinin onuncu bölümünde "Dil meselesi" (s. 442-453) başlığı altında Türk dilinin hem nazım hem de nesir alanında yaşadığı değişimleri ele alır. Bu alanda çalışan mühim şahsiyetleri ve eserlerini tanıtır.

Mustafa Nihat Özön, "Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde Tanzimat'tan sonraki edebi süreci, edebi türlerin gelişimini esas alarak örnek metinler etrafında incelemiştir." (Sağlam 2006: 16). Yazar, türler içinde en çok nazım ve roman türleri üzerinde durmuştur. Bunun yanında yazarın edebi türlere yaklaşımı bakımından şu tespitler yapılabilir:

1. Edebi türler sistematik bir şekilde ele alınmıştır.
2. Türler üzerinde ağırlıklarına göre durulmuştur.
3. Yazarlar sadece en tanıdıkları türler bağlamında ele alınmamıştır, eser verdikleri her tür bağlamında ele alınmıştır.
4. Türlerin tarihi süreç içindeki gelişmeleri en çok dil bakımından gösterdikleri hususiyetler bakımından ele alınmıştır.³

2. MODERN TÜRK EDEBİYATININ ANA ÇİZGİLERİ⁴:

Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri de Son Asır Türk Edebiyatı adlı eser gibi aynı zaman dilimindeki edebiyatımızı konu edinir. Ancak, Modern Türk

³ . Bu özelliklerin örneklendirilmesi için bkz. Bozdoğan: 182-183

⁴ . Akyüz Kenan (1999), Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İstanbul: İnkılâp Kitapevi

Edebiyatının Ana Çizgileri adlı esrede çok keskin bir devir anlayışı söz konusudur. Öyle ki devirlerin hem başlangıç hem de bitiş tarihleri bile belirlenmiştir. Kitapta kullanılan devir adları birer sosyal olaydan hareketle seçilmiştir. Ne var ki sosyal olayların başlangıç ve bitiş tarihlerinin bu kesinlikte belirlenmesi mümkün değildir. Hele de bu devirlerin edebiyata yansımaları bakımından kesin tarihler arasında ifadelendirilmesi hiç mümkün olmayacaktır.

Kenan Akyüz'ün eseri beş bölümden oluşur. Bunlar; “Tanzimat Devri (1860-1896), Servet-i Fünun Devri (1896-1901), Servet-i Fünun Dışındaki Edebiyat, Fecr-i Ati Devri (1909-1913), Milli Edebiyat Devri (1911-1923). Yazar bu devir adları altında o devirlere mahsus edebi türleri ele alır. Burada dikkat edilmesi gereken konu devir adlandırmalarının sıhhatidir. Dahası yazarın devirleri tamamen sosyal ve siyasal zeminde ele alıyor olmasıdır. Bu yaklaşım da tartışma konusu olmuştur.⁵

Devir anlayışının ortaya çıkardığı bir başka mahsur da farklı devirlerde yaşamış olan yazarların hangi devre içinde ele alınacağıdır. Söz gelimi “*Hayatı ve edebi ömrü de 1937'ye kadar sürmüş bir Abdülhak Hamid'in neresi Tanzimat edebiyatında, neresi II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet edebiyatındadır. Cumhuriyet dönemindeki Abdülhak Hamid, hala Tanzimat devri edebiyatçısı mıdır?*” (Akün 1990: 18). Bu ve benzeri eleştirilerin yapılabileceği eserde edebi türler devirlere göre ele alınır. Yazar, önce devirleri hazırlayan sosyal ve siyasal alt yapıyı izah ettikten sonra edebi türleri yazarlara göre işler. Bu kitabın maksadına da uygun bir işleyiştir. Bu sayededir ki biz edebiyatımızdaki modernizasyonu şahıslar bağlamında takip etme imkânı buluyoruz.

Kenan Akyüz. Kitabında şu türleri ele alır: Şiir, tiyatro, Roman ve hikâye, Mizah ve hiciv, edebi tenkit. Türlerin ele alınışı her devirde aynı değildir. Mizah ve hiciv ile edebi tenkit fecr-i Ati devrinde yoktur.

Akyüz'ün ele aldığı türler bakımından Mustafa Nihat'a göre edebi olanlarla sınırlı kaldığını söyleyebiliriz. Bu sınır çerçevesinde ele alınan ilk tür

⁵ . Daha fazla bilgi için bkz. AKÜN 1990: 18; BOZDOĞAN 2006: 15

şiidir. Akyüz de şiir türünde yaşanan ilk yeniliği dil bakımından ele alır. Şiirimizdeki ilk yenilik denemeleri “ *yeni bir dil ve söyleyiş aramakla*” (Akyüz 1999: 41) başlar. Bu denemenin “*ilk temsilcisi de Şinasi’dir.*” (s.42). Akyüz, Şinasi’den itibaren şairleri devirlerine göre ele alırken özellikle onların eğitimleri, fikirleri ve yurtdışı gezileri üzerinde durur. Bu tercih modernlik olgusunun kaynaklarını izah etmek için gereklidir. Böylelikle Şinasi’nin Fransa tecrübesinden hareketle şiir türündeki yenileşmeyle Fransız edebiyatı arasında bir münasebet kurulmak istenir. (s. 43).

Kenan Akyüz, türleri sistematik bir yaklaşımla başlangıç, oluşum ve gelişim süreçleri içinde değerlendirir. Burada anahtar kavram modernliktir. Yazara göre şiir Tanzimat’la birlikte modernleşmeye başlar, Servet-i Fünun devrinde modernleşmesini tamamlar, ileriki dönemlerde artık yeni bir yapı olarak varlığını devam ettirir. Ancak, şiir türünün gelişmesi sosyal ve siyasal olgulardan başlayarak daha bireysel bir çizgiye kayar. Şiir türü her devir de ayrı ayrı ele alınırken devirlerin önemli şahsiyetlerinin biyografileri ön plana çıkarılır.

Eserde ele alınan ikinci tür tiyatrodur. Tiyatro türünün gelişimi beş devir adı altında izah edilir. Bu devirlerin karakteristik özelliklerinin tiyatro türüne nasıl yansıdığı incelenir. Devirlerde yapılan tiyatro çalışmaları, tiyatro türünde eser veren yazarlar ve tiyatronun dönemlerde hangi görevi üstlendikleri hakkında etraflı bilgilerin yer aldığı eserde tiyatronun özellikle Servet-i Fünun devrinde siyasi amaçlar için kullanıldığı belirtilir. (s. 160).

Modern edebiyatımızın önemli türlerinden olan roman ve hikâye türleri, Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserde olduğu gibi bu eserde aynı kavramı karşılamak için kullanılmaz fakat iki tür bir birinden kesin çizgilerle de ayrılmış değildir. Akyüz, ağırlıklı olarak roman türü üzerinde durur. Bu iki türün yenileşmesinde özellikle Fransız edebiyatından yapılan çevirilerin önemine dikkat çeker.

Kenan Akyüz, diğer türlerde olduğu gibi roman ve hikâyede de devirler arasındaki farklılaşmaya dikkat çeker. Bu bakımdan sosyal ve siyasal olayların

tesiriyle başlayan türlerin giderek ferdileştiği ve neticede “Milli Edebiyat” devrinde tekrar sosyal bir içerik kazandığı belirtilir.

Modern edebiyatımızın önemli türlerinden mizah ve hiciv, farklı devirlerde aynı başlık altında işlenir. Devirlerin mantığı içinde türlerin ortaya çıkması, gelişmesi ve işlevleri anlatılır. Burada unutulmaması gereken bu iki türün kendi devirleri içinde birer tür olarak kabul edilmesidir. Bu gün “*eleştiri*” adıyla “hiciv” (Oğuzkan 1999:100) bir tür olarak üretilmeye devam ederken “mizah” için aynı şeyi söyleyemeyiz. Akyüz, “*Tanzimat devrinde yalnız mizahla ilgili gazetelerin çıktığını*” (Akyüz 1999: 84) belirterek mizahı bir tür olarak ele alır.

Yazar, mizah türünün gelişmesini de sosyal ve siyasal olgularla açıklar. Servet-i Fünun devrinde bu türün gelişmeyişi de II. Abdülhamit’in baskıcı yönetimi nedeniyle devrin yazarlarını karamsarlaştırdığını (s. 123) ifade eder. Fecr-i Ati devrinde de bu türe hiç yer vermez.

Kenan Akyüz’ün ele aldığı son tür edebi tenkittir. Bu tür Fecr-i Ati devri dışındaki tüm devirlerde işlenir.

Kenan Akyüz’ün eserinde takip ettiği genel mantık için şu eleştiriye dillendirmekte fayda görüyoruz: “*Edebiyat tarihlerinin çoğunda dönemler, siyasi değişikliklere göre belirlenmiştir. Bu şekilde edebiyat, tamamen bir milletin politik ve sosyal alanda geçirdiği değişikliklere göre ele alınarak*” (Wellek, Warren 1983: 349) izah edilmeye çalışılmıştır. Tam da Akyüz’ün yaptığı budur.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri adlı eserde türlerin ele alınışı bakımından sonuçlar çıkarılabilir:

1. Bu eserde şiir, tiyatro, roman ve hikâye, mizah ve hiciv, edebi tenkit türleri devirlere göre ele alınmıştır.

2. Türlerle önemlerine göre ağırlık verilmiş ve türlerin oluşumu daha çok siyasi ve sosyal olgularla açıklanmıştır.

3. Türler, devir ve şahsiyetlere göre ele alınmıştır. Şahsiyetlerin eserlerine yönelik değerlendirmeler yer almakla birlikte örnek metinlere yer verilmemiştir.

4. Türler sistemli bir şekilde ele alınmıştır.

5. Aynı dönemleri ele almakla birlikte bu eserle Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserde kapsam farklılığı vardır. “Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi” adlı eserde türlere dilin gelişimine göre yer verilmesinin yanında edebi türler dışındaki türlere de yer verilmişken bu eserde sadece edebi olarak nitelendirilen türlere yer verilmiştir.

3. TÜRK EDEBİYATI ⁶:

Ahmet Kabaklı, eserinin ilk cildinin önsözünde eserini tanıtırken Türk edebiyatını bir bütün olarak ele alacağını belirtir. (Kabaklı 1994a: III). Kabaklı, konularını ele alırken bir tarih sırası gözeticeğini ifade ederken edebi türler konusunda daha önsözünde bir anlam kargaşası oluşturur. Yazar, “*roman, hikâye, deneme, türler, üslup gibi konular...*” (s. III) ifadesini kullanarak bir adlandırma kargaşası sergiler. Çünkü bu adlandırmada roman ve hikâyenin türden ayrı bir şeymiş gibi algılanması sonucunu doğurmuştur. Özellikle eserin birinci cildinde buna benzer başka adlandırma kargaşaları daha görülecektir.

TÜRK EDEBİYATI I. CİLT:

Birinci ciltte edebiyatın genel teorik konuları yanında türlerle ilgili de bilgiler verilir. Yazarın türleri adlandırmasında sistematik davranmayışından kaynaklanan bazı kargaşalar söz konusudur. Kitabın 28. Sayfasında “*tür*” adı kullanılmaz, onun yerine “*verim*” adı kullanılır. Yazar, verimleri şöyle tasnif eder:

A. Yazılı verimler

⁶ . Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi 1, 2, 3, 4

B. Sözlü Verimler

1. Sahibi belli olan sözlü verimler: Nutuk, konferans,
2. Sahibi belli olmayan verimler:
 - a. Nazma dayalı türler: Destan, türkü, mani
 - b. Nesre dayalı türler: Atasözü, masal, halk hikâyeleri, (s. 28-110).

Bu tasniften sonra 124 ve 125. Sayfalarda türler tekrar özetlenir. Bu özetlemede daha önceki tasnifteki “*sahibi bilinmeyen verimlere*” ilave olarak “*Sözlü Tiyatro Verimleri*” (s. 124) ilave edilir. Bu tasnif temelde üreticileri dikkate alınarak yapıldıktan sonra anlatım yollarına göre de yapılmıştır. Yazar sözlü verimlerden sonra *yazılı verimleri* de “*nazım*” ve “*nesir*” olmak üzere ikiye ayırır. Burada en dikkat çeken nokta “*mizahın*” bir tür değil bir “*anlatım biçimi*” (s. 170) olarak ele alınmasıdır. Daha önce incelediğimiz iki eserde de “*mizah*” bir tür olarak ele alınıyordu.

Kabaklı, mizahı “*sözlü mizah ve yazılı mizah*” olarak iki başlık altında inceler. Edebiyatımızdan seçtiği türlerle mizahlı anlatımları örneklendirilir.(s. 170-189). Buradan itibaren de Türk nesrinin safhaları işlenir.

Ahmet Kabaklı'nın buraya kadar anlattıklarında bir düzensizlik vardır. Ama esas düzensizlik örneği 347. Sayfadan itibaren görülür. Yazar, burada “*Edebiyat Türleri*” başlığını kullanır ve bir tür tanımı yapar. Kabaklı, türü “*biçim ve öz bakımından ortak kurallara göre yazılmış eser kümelerine takılan isim*” (s. 347) olarak tanımlar. Esas karmaşa bundan sonra başlar. Çünkü yazar, buradan itibaren edebi türleri bir daha tasnif eder. Bu tasnife göre türler:

1. Sözlü edebiyat türleri
 - a. Nazım
 - b. Nesir
2. Nazım Türleri

3. Nesir Türleri: Tiyatro, roman, hikâye, edebi tarih, biyografya, hatıra, seyahat yazısı, tenkit, mektup, makale, fıkra, deneme vb. gibi gruplara ayrılır. (s. 347).

Burada daha ziyade modern edebiyatımıza ait türlere dikkat çekilmeye çalışılmışsa da tasnif, edebiyatımızın bütün alanını kapsıyor. Bu haliyle daha önce iki ayrı tasnif yapılmıştı. Önceki tasniflerde “tür” kavramı yerine “verim” kavramı kullanılmıştı. Buraya kadar üç ayrı yerde türleri tasnif eden yazar, her tasnifte farklı ifadeler kullanır. Son tasnifte öncekilerin aksine sözlü türleri sadece anlatım yolu bakımından ele almış, anlatıcılarına göre ele almamıştır. Ayrıca sözlü türlerden sonra nazım ve nesir diye iki ayrı başlığı ele alması da tasnifte sistemsizliğin bir göstergesidir. Çünkü sözlü türleri de daha önce nazım ve nesir olarak tasnif etmişti.

Kabaklı, 347. Sayfadan itibaren “*Edebiyat Türleri*” adı altında özellikle türleri ele alır. Bu bağlamda şiir türünün hem halk edebiyatında hem divan edebiyatında hem de yeni edebiyatta ayrı ayrı ele alındığı görülür. Bu ele alış hem şekil hem de şiir türleri bakımından yapılan bir incelemedir. Ayrıca şiirin teknik yönüyle ilgili de bilgi verilir.

Kabaklı, birinci. Cildin sonunda “*Nazım Türleri*” diye yeni bir başlık ele alır. Bu başlık altında da “*fabl, manzum hikâye, manzum masal, manzum fıkra, manzum tiyatro*” (s. 612) türlerini inceler.

Bütün bu anlattıklarımızdan hareketle Şaban Sağlık’ın eserin diğer yönleri için söylediği gibi “*Kabaklı’nın tasnifinde bir sistemsizlik göze çarpar. Yazarın yaptığı tasnif ve adlandırmalar tartışmaya açıktır ve daha başka açılardan farklı tasnifler, farklı adlandırmalar yapılabilir.*” (Sağlık 2008: 103). Bunun yanında bu eser, edebiyatı bir bütün olarak değerlendirmesi ve başta türler olmak üzere edebiyatın çeşitli meseleleriyle ilgili bilgiler vermesi bakımından büyük bir ihtiyaca cevap vermiştir.

2. CİLT:

Ahmet Kabaklı, eserinin ikinci cildini “*Türk edebiyatının bir tarihi*” (Kabaklı 1994b: VI) olarak nitelendirir. Bu nitelendirmenin temel sebebi belki de anlatımda devirlere bağlı ve kronolojinin daha baskın olmasıdır. Kabaklı devir anlayışı bakımından Köprülü’nün tasnifini kabul eder. Buna göre ikinci ciltte İslam’ın kabulünden Tanzimat’a kadarki dönemi kapsayan edebiyatımızı anlatır. Yazar, bu dönemki edebiyatımızı ilk ciltte yaptığı gibi en başta “*sözlü*” ve “*yazılı*” olmak üzere iki grupta değerlendirir. Kabaklı bu sınıflandırmanın yanı sıra bir de “*Divan edebiyatı*” ve “*Halk edebiyatı*” olmak üzere bir sınıflandırmaya daha gider. Ancak anlatım asırlara bağlı kalınmak suretiyle mühim şahsiyetler ve eserleri etrafında şekillenir.

3. CİLT:

Eserin üçüncü cildinde de türler “*nazım*” ve “*nesir*” olarak iki grupta ele alınır. B u ciltte yapılan tasniflerin merkezinde şair ve yazarların eğilimleri vardır. Kabaklı, önce ele aldığı devri hazırlayan şartları izah ederek anlatımına başlar. Sonra o devrin genel özelliklerini izah eder. Sonra da dönemin temsilcilerinin biyografilerine yer verir. Şahısların hangi türlerde eser verdiklerini anlatır. Eserlerden örnekler sunarak kimi değerlendirmelerde bulunur. Kabaklı’nın devirleri ve şahısları ele alışı bakımından elbette kimi eleştiriler yapılabilir. Konumuz o olmadığı için bu eleştirilere girmeyeceğiz. Eserin bizi ilgilendiren tarafı türlere nasıl yaklaştığıdır. Agâh Sırrı Levent, bir edebiyat tarihçisinin şu yöntemi izlemesinin doğru olacağını söyler: “*Edebiyat tarihinde tutulacak yol, eseri türlere göre ayırdıktan sonra kişileri, bu türlerin gelişimi içinde inceleyerek her birinin bu gelişimdeki rolünü belirtmek, böylece edebi türlerin izlediği yolu göstermektir.*” (Levent 1998: 27). Kabaklı, eserinin bütününde bu yolu izlemez. Özellikle Tanzimat devrinden Milli edebiyat devrine kadar şahıslardan yola çıkarak türleri örneklendirir. Milli Mücadele döneminde edebi yönelişler ön plana çıkarılırken “*Beş Hececiler*” (Kabaklı 1994c: 492) başlığı ile türün teknik özelliklerine göre bir tasnif anlayışı sergilenir. Kabaklı, eserinde tek düze bir tasnif kullanmaz. Ele aldığı devrin, türün özelliğine göre farklı tutumlar sergiler.

Ahmet Kabaklı, 3. Cildin son bölümünde “Yazarlar” başlığı altında Servet-i Fünun dönemiyle 1940 yılı arasındaki başlıca “roman, hikâye, tiyatro, tenkit, seyahat, makale, hatıra, deneme türlerinde eser veren yazarları doğum tarihlerine göre” (s. 66) ele alır. Tabi “Yazarlar” başlığının kullanılması da türlere dayalı bir anlayışın sergilendiğini gösterir.

4. CİLT:

Türlere yaklaşımı bakımından bu cilt daha bir dikkat çekicidir. Çünkü bu cildin tamamı sadece şiir türüne ayrılmıştır. Dolayısıyla eserin merkezini şiir türü oluşturur. Ancak şiir türünün tarihsel süreç içindeki seyrini kimi zaman şairlerin eğilimlerini ön plana çıkararak izah etmeye çalışır. Kabaklı, bu cildin önsözünde “Dördüncü cilt, 1930- 1940’lardan tutarak, benimsenmiş, isim yapmış veya yapmakta olan başlıca şairleri ele alır. Edebiyat tarihimizde tartışmasız şekilde yer tutmuş şairlerle birlikte 1991 yılına kadar eserleri, üslupları ve iddiaları ile ilgi çekmeye başlamış olan ye iler ve özellikle yeni şiir akımları da bu ciltte inceleniyor” (s. VI) açıklamasını yaparak türe yaklaşımını da ifade etmiş olur.

Yazar, bu ciltte modern şiirimizi ele aldığı gibi 20. Yüzyıldaki halk şiirimize ve Azeri Sahası şiirine de yer verir.

5. CİLT:

Ahmet Kabaklı’nın edebiyat tarihine yaklaşımını sergilemesi bakımından şu tespit önemlidir. Kabaklı, “Destanlar devrinden günümüze kadar kültür maceranızı içine alan bir edebiyat tarihinin tam olabilmesi için, son elli yılda meydana getirilen roman ve hikâyeden başka verimlerin de tanıtılması, hiç olmazsa varlıklarının ortaya konulması gerekir. Biz de öyle yaptık ve yapacağız. Şimdi tasarladığımız altıncı ciltte son elli yılın deneme, tenkit, hatıra, röportaj, makale, fıkra, seyahat yazılarını ve onların yazarlarını uzun uzadıya incelemesek bile bir antoloji halinde okuyucularımıza sunacağız.” (Kabaklı 1994e: I). Kabaklı,

bunu yapamamıştır. Ancak, edebiyatımızı bir bütün olarak ele alıyor olması bile başlı başına övgüye değer bir davranıştır.

Kabaklı'nın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere eserin bu son cildinde roman ve hikâye türünün 20. Yüzyılın başlarından bu yana gösterdiği gelişimi ele alır. Kabaklı, türleri ele alışı şöyle açıklar: “*Önce roman akımlarını, o akımların Batıdaki kaynaklarını, sonra da bizdeki mensuplarını gösterdik... Sonra bu eserimiz, bir edebiyat tarihi ve tenkit eseri olarak edebiyat sözlüklerinden ve ansiklopedilerinden farklı bir mahiyet ve amaç taşımaktadır.*” (s. 2).

Eserde roman ve hikâye yazarları tarihsel bir tasnifle ele alınır. Yazarlar ve eserleri kronolojik olarak incelenir.

“*Yeni Romana Bakış*” bölümünden itibaren yazarın “*roman akımları*” dediği çeşitli sınıflandırmalar yapılır. Bu sınıflandırmaların zemini genel olarak yazarların ideolojileri ve eğilimleri olmuştur. (s. 54-62).

Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı adlı eserinde türlerin ele alınışını genel olarak ifade etmeye çalıştık. Anlattıklarımızdan hareketle şu tespitleri yapabiliriz:

1. Kabaklı türleri öncelikle anlatım yollarına bağlı olarak “*yazılı*” ve “*sözlü*” olmak üzere ikiye ayırır. Daha sonra türleri üretenlere göre bir ayırım söz konusudur. Bu da “*sahibi belli verimler*” ve “*sahibi belli olmayan verimler*” olarak adlandırılmıştır. Bundan sonra da edebi eserin hitap ettiği kitleye göre bir ayırım söz konusudur. Bu bakımdan “*divan edebiyatı*” ve “*halk edebiyatı*” adlandırılması yapılmıştır. Daha sonra da edebiyatımıza yeni girmiş olan türler ele alınmıştır.

2. Türlerin ele alınışı ve tasnif edilişi bakımından özellikle birinci ciltte bir sistemsizlik söz konusudur.

3. Türler genelden özele doğru bir yaklaşımla ele alınmıştır.

4. Roman, hikâye, yeni şiir gibi türlere daha fazla ağırlık verilmiştir.

5. Daha önce incelediğimiz eserlerden farklı olarak edebiyatımızın bütün türleri incelenmiştir.

4. TÜRK EDEBİYATI TARİHİ⁷:

Talat Sait Halman, eserin sunumunu yaparken “*Elinizdeki bu eser, öncekilerin hepsinden farklı ve kapsamlıdır.*” (Halman 2006 a: 19) ifadesini kullanır. Fakat eserin sınırlarının çizilmesi ve edebiyat tarihçiliğine yaklaşımı bakımından “*coğrafi ölçütler belirleyici bir rol oynamakla birlikte, çoğu zaman siyasi egemenlik alanı ile dil coğrafyasının örtüşmemesi kapsamın belirlenmesinde dili daha ön plana çıkarmıştır.*” (s. 21) ifadesi daha açıklayıcıdır. Edebiyat tarihini coğrafyaya göre ele alma fikrini daha önce Mehmet Kaplan dile getirmiştir. Kaplan, “*Milletlerin mukadderatında tarihin rolü olmakla birlikte coğrafyanın tesiri de az değildir. Tarih, boşlukta cereyan etmez. Tarihi anlamak için coğrafyaya başvurmak zaruridir.*” (Kaplan 2001: 153) diyerek coğrafyaya dikkat çeker. Edebiyat için de aynı ilişkiyi kuran Kaplan, “*Bütün dünya edebiyatında hatta en küçüğünde bile içinde doğup büyüdüğü yerin damgası vardır.*” (Kaplan: 153) ifadesini kullanır. Halman’ın “*öncekilerden farklı*” olarak takdim ettiği eserde coğrafyadan daha çok dilin kullanımı esas alınmıştır. Ancak eskilerden farklı olma iddiası da tartışmaya açık kimi neticeler doğurmuştur. Birincisi yapılan tasnif denemeleri ve adlandırmalar bakımından eleştiri söz konusudur. İkincisi farklılık namına temelsiz bir takım adlandırmaların yapılması edebiyat tarihi literatürü oluşmasını olumsuz etkileyecektir.

Eseri eskilerden farklı kılan ilk özelliği çok yazarlı olmasıdır. Eser, türleri ele alış biçimiyle de eskilerden farklılık arz eder. Bu eserde türler, genel olarak bir birinden daha keskin çizgilerle ayrılmış bir şekilde ele alınır. Türler, genelden özele doğru yapılan bir sıralamayla ele alınır.

⁷ . Türk Edebiyatı Tarihi 1, 2, 3, 4, (Editör, Talat Sait Halman, vd.), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2006

Birinci ciltte ilk olarak “*Epik Dönem*” adı altında sözlü geleneğe ait destan türünün ele alınması (Halman, vd. 2006a: 83), daha sonra da “*Erken Dönem*” başlığı altında “Runik Harfli eski Türkçe Yazıtlar” dan (s. 113) bahsetmesi türlerin yazılı ve sözlü olmak üzere iki grupta ele alınacağını gösterir. “*Uygur Edebiyatı*” (s. 122) başlığı altında ürünlerin nazım ve nesir olarak işlendiği de görülür. Eserin bütününde de türler nazım ve nesir olarak ele alınmışlardır.

Birinci ciltte nazım ve nesir türleri “*Klasik Şiir, Âşık Şiiri, Manzum Hikâye, Halk Tiyatrosu*” gibi sınıflandırmalar yapılarak anlatılır.

İkinci ciltte “*Klasik Dönem*” (Halman, vd 2006b: s. 17-237) adıyla hem nazım hem de nesir türleri ele alınır. Burada tür adlandırması bakımından “*estetik nesir*” (s. 81) ifadesi de dikkat çekicidir.

Eserin üçüncü cildi “*Yenileşme Dönemi*” diye adlandırılan dönemi ve bu dönemde işlenen edebi türleri ele alır. Burada dikkati çeken nokta ana başlıkların hep yazarları karşılıyor olmasıdır. Söz gelimi “*Tanzimatçılar*” (Halman, vd. 2006c: 53), “*Ara Nesil*” (s. 89), “*Servet-i Fünun Topluluğu*” (s. 102) gibi adlandırmalar hep yazarları karşılar. Bu başlıklar altında bahsedilen yazarların devirleri ve bu devirleri oluşturan koşullarla bu koşullar altında üretilen türler incelenir. Bu da İnci Enginün’ün “*Edebiyatı şahsiyetler şekillendirir.*” (Enginün 2003: 13) görüşünü destekler durumdadır.

“*Yenileşme Dönemi veya Osmanlı Modernleşmesi*” (Halman, vd, 2006c: 15-461) adı verilen bu dönemde şiir, tiyatro, hikâye ve roman, tenkit, mizah ve hitabet türleri doğrudan ele alınırken esas dikkat çeken nokta “*Mensur şiir*” (s. 343), “*popüler roman*” (s. 359) gibi adlandırmalarla türlerin alt türlere ayrılmış olmasıdır.

Üçüncü ciltte türler, şahıs ve dönem merkezli ele alınmışken dördüncü ciltte tür adları daha baskındır. Bu ciltte türlerin Cumhuriyet sonrası gelişimleri ele alınır.

Dördüncü ciltte, başta şiir olmak üzere tiyatro, roman, öykü, deneme, türlerinin yanında Öykü başlığı altında çocuk edebiyatına yer verilmiş olması da eseri farklı kılan özelliklerindedir. Ayrıca, Anonim halk edebiyatına ait türler de ele alınır. Anonim Halk Edebiyatı:

A. Anonim Halk Şiiri: Ninni, mani, tekerleme, türkü, ağıt

B. Anonim Halk Nesri: Masal, efsane, fıkra

C. Kalıplaşmış İfadeler: Bilmece, Atasözleri, Deyimler, Alkış ve Kargışlar

Anlatılır. (Halman, vd. 2006d: 587-610). Ancak bu adlandırma da bir sistemsizlik vardır. İlk iki madde anlatım yolunu esas alırken üçüncü madde bunlara uymaz.

Türkiye dışındaki Türklerin edebiyatına yer verilmesi de kitabı değerli kılan bir özelliğidir.

Üçüncü cildin aksine dördüncü ciltte hareket noktası türlerdir. Bu ciltte türlerden şahıslara ve devirlere gidildiği söylenebilir. Bu ciltte de türler daha alt türlere ayrılmıştır. “*Küçürek öykü*” (s. 475) adlandırması bunun göstergesidir.

Bu ciltte deneme türü ve çocuk edebiyatına ait türlerin ele alınmış olması da önemlidir. Ancak Ahmet Kabaklı'nın eserinin son cildinde⁸ söylediği gibi diğer türlerin (makale, fıkra, röportaj, vb.) ele alınmamış olması da bir eksiklik sayılmalıdır.

Dört ciltlik eserde türlerin ele alınışı bakımından şu tespitler yapılabilir:

1. Türler, sistematik bir şekilde ele alınmamıştır.

2. Türler önemlerine göre yer verilmiştir. Bu bakımdan edebiyatımızın ana eksenini nazma dayalı türlerin oluşturduğu söylenebilir.

⁸ . Bkz. (Kabaklı, Ahmet 1994e: I)

3. Çok yazarlı olması nedeniyle eserde türlerin ele alınışında ve adlandırılışında kavram birliği yoktur.

4. Türlerin gelişim süreçleri devirlerine göre farklı ögeler ön plana çıkarılarak işlenmiştir. Özellikle modernleşme öncesi dönemlerde eserin hitap ettiği kitle ve dil özellikleri önemli bir yer tutmuşken modernleşmenin siyasi ve sosyal tarafları ağır bastığı için bu dönemde türlerin ele alınışında siyasal ve sosyal eğilimler öncelenmiştir⁹.

Türk Edebiyatı Tarihi alanında en son yazılmış eser olması bakımından zamanla olumlu ve olumsuz eleştiriler alacaktır. Şimdiye kadar yapılan eleştirilerin birleştiği ortak nokta edebiyat tarihimizin birden çok yazar tarafından yazılması ihtiyacına cevap vermiş olmasıdır¹⁰.

SONUÇ:

Edebiyatımız ve edebiyat tarihçiliğimizdeki gelişim ve değişimleri edebi türler bağlamında görebilmek için farklı zamanlarda yazılmış dört edebiyat tarihi üzerinde inceleme yapılmıştır. Bu inceleme neticesinde edebiyat tarihçiliği alanında yaşanan genel gelişmenin yanında edebi türleri ele alışları bakımından da farklı yönelimlerin benimsendiği görülmüştür. İncelemenin evrenini oluşturan dört edebiyat tarihi, yazıldıkları devir, yazılış amaçları, hacimleri, hitap ettikleri kitle bakımından kendilerine has özelliklere sahipken, edebi türlerin işleniş itibariyle de farklılıklar söz konusudur.

Edebiyat tarihçiliğimizde en çok medeniyet tarihine dayalı olarak yapılan tasnif sistemi kabul görmüştür. Bu anlayışa göre edebiyat, onu üreticisinin mensup olduğu milletin geçirdiği medeniyet evrelerine göre şekillenir. Edebi türler de karşılaşılan, kabul edilen medeniyet sahalarına bağlı olarak şekillenir.

⁹ . Bkz. (Okay 2006: 53-69)

¹⁰ . Eser hakkında yapılan eleştiriler için bkz. Lekesiz 2006: 629, Metin 2008: 105, Onaran 2008. 121, Hızlan, "Resmi kurumdan gayri resmi edebiyat tarihi, " Hürriyet Gazetesi 26 Ağustos 2006

Medeniyet tarihinin edebi eserin üretilmesinde etkin olduğu dolayısıyla edebiyat tarihi yazımında en etkili amilin medeniyet tarihi olması gerektiği düşüncesinin yanında edebiyat tarihi yazımında esas çıkış noktasının edebi eserin kendisi ve onu üretenlerin olması gerektiği düşüncesi de vardır.

“Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi” adlı eserde medeniyet tarihine dayalı olarak yapılan bir tasnifin yanında daha çok edebi türlerin edebi türlerin ön plana çıkarıldığı görülür. Edebi türler, bir sistematik içinde ele alınarak edebiyat tarihimizdeki ağırlıklarına göre ele alınmıştır. Eserde dikkat çeken temel iki husus vardır. Birincisi devirlerinde meşhur olan edebiyatçıların ve eserlerin yanında az tanınan edebiyatçı ve serlerine de yer verilmiştir. İkincisi türlerin ele alınışı dil merkezli bir yaklaşımla ele alınarak yalnız edebi türlere değil, dili kullanmaları bakımından diğer bilim dalların ait metinlere de yer verilmiştir.

“Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri” adlı eserde edebi türler, eserdeki genel temayüle uygun olarak sosyal ve siyasal olaylar bağlamında ele alınmıştır. Eserde yalnız edebi türlere yer verilmiş, ancak örnek metinlere yer verilmemiştir. Türler devirlerindeki önemlerine göre ele alınmıştır.

Ahmet Kabaklı'nın “Türk Edebiyatı” adlı eseri başta yazılış gayesi olmak üzere kapsamı ve hacmiyle önceki edebiyat tarihinden farklılık gösterir. Özellikle anlatımında kullanılan dil eserde okuma kolaylığı ve dolayısıyla daha geniş kitlelerce hitap edebilme imkânı sunar. Edebi türlerin ele alınışı bakımından önceki iki esere nispetle bu eserde belirli bir sistemin uygulanmadığı ve bazı adlandırma kargaşasının yaşandığı görülür. Türlerin ele alınışı önem sırasına göre ve tarihi devirlere göre yapılmıştır. Türler, kullanılan anlatım yollarına göre, hitap ettikleri kitleye göre genelden özele doğru seyreden bir yaklaşımla ele alınmıştır.

“Türk Edebiyatı Tarihi” adlı eser, en son yazılan eser olması ve edebiyat tarihimize tüm devirleri kapsayan bir bütün olarak yaklaşması bakımından dikkat çeker. Eserin çok yazarlı olması kavramsallaştırmada birliğin sağlanamamasına neden olmuştur. Türlerin gelişim süreçleri devirlere göre farklı öğeler bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Eserin çok yazarlı olması ve kapsam genişliğinin

yanında özellikle düşünceye dayalı türlere yer vermemiş olması edebiyat tarihimizde yaşanan zihinsel alt yapının anlaşılmasına imkân tanımamaktadır. Hâlbuki özellikle modernleşme döneminden itibaren edebiyat dünyamızda yaşanan değişim ve dönüşümleri anlamada düşünceye dayalı türler kapsamlı bilgilerin yer alabileceği türlerdir.

Edebiyat tarihinin türleri ele alışı önemlidir. Çünkü tür, esere ait bir özelliktir. Edebiyat tarihinin ana malzemesi de metinlerdir. Dolayısıyla bir edebiyat tarihçisinin türlere yaklaşımı esas malzemesi olan metinlere yaklaşımını da gösterir. Bir edebiyat tarihçisi, eserinde hangi yöntemi kullanırsa kullansın esas çıkış noktası “*edebi eser ve bunların üreticileri olmalıdır.*”(Özkırmı 1995: 23).

Bu çalışmada dört edebiyat tarihi türlere yaklaşımı bakımından incelenmeye çalışıldı. Neticede hâsıl olan sonuç, edebiyatımızın gelişim süreçlerini anlamak oldu. Çünkü ana eksenini nazmın oluşturduğu bir edebi birikime zamanla eklenen türlerle birlikte hem sosyal hem siyasal hem de fikir hayatımızdaki değişikliklerin de izi sürmüştü. Bununla birlikte edebiyatımızda üretilen bütün türleri içine alacak bir edebiyat tarihimizin de henüz yazılmamış olduğu da görülmüştür.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Ş. v. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKÜN, Ö. F. (Mart 1990). Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür? *Dergah, sayı 1*, Orta Sayfal Sohbetleri.
- AKYÜZ, K. (1999). *Modern Türk Edebiyatının Ana Cizgileri*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- BOZDOĞAN, A. (Güz/ 2006). "Dönem ve Akım Nitelemeleri Arasında Kalmış Bir Terim: Milli Edebiyat. *İlmi Araştırmalar Dil Ve Edebiyat Dergisi*, s. 22 , 15-32.
- BOZDOĞAN, A. (1998). "xix. Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nin Edebiyat Tarihi Metodu Açısından İncelenmesi". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, VI , 173-190.
- ENGİNÜN, İ. (2003). *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.

HALMAN, T. S., & vd. (2006). *Türk Edebiyatı Tarihi, c. 1, 2, 3, 4*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

HIZLAN, D. (2006, Ağustos 26).

www.hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4980703&yazarid=4-32k - . Nisan 14, 2009 tarihinde www.hurarsiv.hurriyet.com.tr adresinden alındı

KABAKLI, A. (1994a). *Türk Edebiyatı, c.1*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KABAKLI, A. (1994b). *Türk Edebiyatı c. 2*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı yayınları.

KABAKLI, A. (1994c). *Türk Edebiyatı, c. 3*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KABAKLI, A. (1994d). *Türk Edebiyatı, c. 4*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KABAKLI, A. (1994e). *Türk Edebiyatı, c.5*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

KAPLAN, M. (2001). *Nesillerin Ruhü*. İstanbul: Dergah Yayınları.

KAPLAN, R. (Mart 2008). "Edebiyat Eseri Karşısında Edebiyat Tarihçisinin Sorumluluğu". *Hece, s. 135*, 56-59.

KÖPRÜLÜ, M. F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

LANSON, G. (1937). *Edebiyat Tarihi (İlimlerde usül)*, (Çev, yusuf ŞERİF). İstanbul: Remzi Kitapevi.

LEKESİZ, Ö. (2006). "Tezkirecilikten Tarihçiliğe". *Türküye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 4, s. 8*, 629-633.

LEVEND, A. S. (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi c. 1*. Ankara: TTK Yayınları.

METİN, A. K. (Mart 2008). "Türk Edebiyatı Tarihi'ne Hariçten Bir Derkenar". *Hece, s.135*, 105-113.

OĞUZKAN, F. (1999). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı .

OKAY, M. O. (2006). "Abdülhalim Memduh'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c. 4, s. 8*, 9-21.

OKAY, M. O. (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.

ONARAN, M. Ş. (Mart 2008). "Eksiksiz Bir Edebiyat Tarihi Yazılabilir mi?". *Hece, s. 135*, 121-125.

ÖZDEMİR, E. (1994). *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

ÖZÖN, M. N. (1941). *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Maarif Matbaası.

SAĞLAM, N. (2006). Medeniyet Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 4, s.7 , 10-22.

SAĞLIK, Ş. (Mart 2008). "Edebiyat Tarihi, Edebiyat Ansiklopedisi, Edebiyat Antolojisi: Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı". *Hece*, s. 135 , 94-104.

TANPINAR, A. H. (2001). *19' uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitapevi.

ÜNAL, H. (Mart, 2008). Üç Terimle Edebiyat Tarihine Yaklaşım. *Hece*, 2. 135 , 60-68.

WELLEK, R; WARREN, A. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.